

stoletja), je vseeno napisal tudi zgedno slovnico današnje knjižne ruščine, posegel pa je tudi na področje ruskega verza.

Unbegaun ni bil izdelovalec velikih jezikoslovnih platen, bil pa je mojster

drobnih risb, ki jih je znal povezati v večje jezikoslovne celote. Njegova znanstvena in človeška priljubljenost v slavističnem svetu je gotovo enkratna.

Franc Jakopin

Filozofska fakulteta v Ljubljani

Zapiski, ocene in poročila

SLOVENSKA AKCENTOLOŠKA MONOGRAFIJA*

Knjiga znanega mladega dunajskega slavista G. Neweklowskega je posvečena fonetičnemu in akustičnemu preučevanju fonoloških besednih in deloma tudi stavčnih intonacij treh osnovnih slovenskih koroških dialektov — podjunskega, rožanskega in ziljskega. Gradivo za svojo študijo je posnel v *Rinkolah* (Podjuna), *Logi vasi* (Rož) in *Št. Pavlu* (Ziljska dolina), skrženo kontrolno gradivo pa še v štirih drugih koroških vaseh.

Študij besedne intonacije je preučeval v kontekstu, v kratkih zaključenih in progredientnih stavkih nevtralne vsebine in brez posebnega emocionalnega ter besednega poudarka. V vsakem kraju je posnel od 150 do 250 vnaprej skrbno pripravljenih stavkov, tako da so besede s preučevanimi intonacijami bile v vseh možnih legah, začetni, srednji in končni. S tem je hotel dognati tudi to, kako se prozodični elementi besede spreminjajo pod vplivom stavčne melodije. Na osnovi tega gradiva je posnel okoli 1600 sonagramov in jih premeril ter analiziral.

Rezultati njegovega preučevanja so silno zanimivi in nam, mislim, dokončno odkrivajo resnično fonetično, akustično in fonološko naravo ter lingvistično izkoriščenost koroških slovenskih besednih intonacij.

Ob študiju intonacij pa je Neweklowsky analiziral tudi druge prozodične parametre, kot so kvantiteta in barva vokalov ter njuna morebitna povezanost s to ali ono intonacijo. Za konec pa je podal še fonološke sisteme vseh treh preučevanih govorov in distiktivne znake posameznih vokalnih fonemov.

Intonacijske opozicije so v *podjunske* naręju osnovane na relativni višini akcentuiranih vokalov (zlogov). Tako imenovani tradicionalni cirkumfleks je v bistvu visoki, tradicionalni akut pa nizki ton. Sam tonski potek obeh akcentov za razlikovanje intonacijskih opozicij ni relevanten. Irelevantna in redundantna je tudi tonična višina ponaglasnih zlogov. Vokali pod akutom so navadno daljši, vendar je tudi ta znak fonološko redundanten. Intonacija ne vpliva na barvo vokalov. Za razlikovanje intonacijskih opozicij tudi ni relevantna relativna intenziteta.

Dolgi vokali so po naravi dolgi in njihova kvantiteta ni osnovana na morah.

Intonacijske opozicije služijo v glavnem morfologiji. Označena je visoka intonacija, torej tradicionalni cirkumfleks, in to je lepo razvidno tudi iz njegove konkretne uporabe v oblikoslovju.

Rožanske intonacijske opozicije so osnovane na drugačnih elementih kot *podjunske*. Tu gre za t. im. »besedni profil«, pri čemer ima odločilno vlogo tonična višina ponaglasnih zlogov. Zato rožanske intonacijske opozicije niso lastne akcentuiranim zlogom, ampak celi besedi. Intonacija se torej realizira najmanj v obsegu dveh zlogov. Funkcija fonoloških intonacijskih opozicij je tudi tu taka kot v *podjunščini*, izkoriščena je predvsem za označevanje morfoloških opozicij.

Kvantiteta posameznih vokalov, dolgih in kratkih, je približno enaka kot v *podjunščini*. Diftonga *ia* in *ua* nista daljša od navadnih vokalov. V nasprotju s *podjunščino*, kjer je kvantiteta vokalov pod visokim tonom nekoliko krajša kot pod nizkim, tu intonacija na dolžino vokalov ne vpliva.

* Gerhard Neweklowsky, *Slovenische Akzentstudien*. Wien 1973, 273 str., 46 fotografij in 76 figur.

Nasprotno pa so kratki akcentuirani vokali nekoliko daljši od neakcentuiranih, medtem ko je v Podjuni to ravno obratno.

Tonski potek »akuta« je največkrat padajoč, »cirkumfleksa« pa vedno rastoč. Razlikovalni znak med njima ni relativna tonska višina kot v podjunščini, temveč različen tonski potek v obsegu cele besede in ne samo v obsegu poudarjenega zloga. Tonski višek je pri »akutu« v ponaglasnem zlogu, medtem ko je sam naglašeni zlog tonično raven ali celo padajoč. Pri »cirkumfleksu« pa je tonski višek v drugi polovici naglašene zloga, ponaglasni zlogi pa so tonično nekoliko nižji. Tonski interval med predzadnjim in zadnjim zlogom je pri akutu v rožanščini mnogo večji kot v podjunščini, zato imamo pri rožanskem »akutu« občutek »plavajočega« naglasa, ko pravzaprav ne vemo, kateri zlog je naglašen, predzadnji ali zadnji.

Osnova rožanske vokalne kvantitete so more, dolgi vokali niso po naravi dolgi.

Ziljske intonacijske opozicije so podobno kot podjunske zgrajene na relativni tonični višini naglašanih zlogov. Ta je torej zanje fonološko relevantna. »Akut« je nižji, »cirkumfleks« pa višji ton. Smer tonskega poteka je za razlikovanje intonacijskih opozicij irelevantna, prav tako tonična lega ponaglasnih zlogov, ki ima pri večzložnih besedah samo spremljajočo vlogo. Pri

»akutu« je v takem primeru ponaglasni zlog tonično najvišji, vendar je tonski interval med naglašenim in ponaglasnim zlogom mnogo manjši kot v rožanščini in večji kot v podjunščini. Ponaglasni zlog pri »cirkumfleksu« pa je tonično najnižji.

Ziljščina pozna intonacijske opozicije tudi v kratkih nezadnjih besednih zlogih. Tu je relevantna prav tako samo tonična višina, ne pa tonski potek.

Vokalna barva ni odvisna od te ali one intonacije, prav tako ne kvantiteta vokalov. Kvantitetne razlike med dolgimi in kratkimi vokali v ziljščini niso tako izrazite kot v podjunščini in rožanščini.

Knjiga G. Neweklowskega je dragocena, ker je razjasnila mnoge stvari iz koroških govorov, ki doslej niso bile jasne ali pa smo jih samo slutili. Žal v tem kratkem poročilu ne morem omeniti tudi vseh drugih problemov, ki so v njej obravnavani, zlasti ne odvisnosti besedne intonacije od pozicije besede v stavku in od stavčne melodije.

Nekateri problemi pa bodo verjetno še naprej predmet preučevanja, zlasti podrobna akustična opredelitev posameznih koroških vokalnih sistemov glede na distinktivna obeležja posameznih vokalnih fonemov.

Tine Logar

Filozofska fakulteta v Ljubljani

O PRIPRAVLJANJU NOVEGA SREDNJEŠOLSKEGA UČNEGA NAČRTA ZA POUK KNJIŽEVNOSTI

Trenutno obstajajo menda v SFRJ tri različne pobude in hkrati akcije za spremembo jugoslovanskega srednješolskega sistema. Vsaka prihaja iz drugega političnega središča (menda iz ZK, sindikatov in mladinskih organizacij) in vsaka ima na račun kajpada nekoliko drugačne poglede. Že pred tem, lansko leto, pa je Zavod za šolstvo SRS začel z delom za tako imenovane vsebinske izboljšave obstoječih učnih načrtov; te so sicer predvidele tudi nekatere poprave obstoječega šolskega sistema, predvsem rahlo tematsko diferenciacijo-specializacijo višjih dveh razredov, v glavnem pa naj bi predvsem modernizirale in racionalizirale obstoječe učne načrte. Če pomislimo, da se dandanes človeško znanje podvaja na vsakih deset let, se zdijo takšni občasni posegi smotrni in koristni, celo

nujni. Šola pač ne more zastati na tej ali oni stopnji družbenega, tehnološkega in znanstvenega razvoja. — Vodstvo in usmerjanje celotnega projekta je bilo zaupano posebni komisiji, ki jo vodi prof. dr. Vladimir Schmid, pregledovanje starih in uresničevanje novih učnih načrtov pa naj bi na temeljni stopnji opravile posamične predmetne komisije. Ena izmed teh je pripravila tudi učni načrt za pouk književnosti v okviru predmeta Slovenski jezik in književnost.

Komisija je delala v sestavi: prof. Franček Bohanec, prof. Silvo Fatur, prof. Miha Feguš (tajnik), prof. Vladka Jan, prof. dr. Matjaž Kmecl (predsednik), prof. dr. Joža Mahnič, prof. Jože Šiferer, prof. Ivo Zrimšek; za področje filmske vzgoje je priteg-